

Carola Rackete

Met medewerking van Anne Weiss

TIJD

Hoe we onze planeet kunnen redden

VOOR ACTIE

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

*Carola Rackete en Anne Weiss schenken de opbrengsten van
dit boek aan de vereniging borderline-europe – Menschenrechte
ohne Grenzen e.V., die zich inzet voor de rechten van vluchtelingen.
Tevens verzet de organisatie zich tegen de criminalisering van
mensen die vluchtelingen helpen.*

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling
van Marianne Schönbach Literary Agency B.V.

Eerste druk, februari 2020

© Nederlandse vertaling Marcel Misset
Oorspronkelijke titel *Handeln statt hoffen*
Oorspronkelijke uitgave © 2019 Droemer Verlag. Een imprint van
Verlagsgruppe Droemer GmbH & Co. KG, München
Omslagontwerp Studio Loudmouth
Omslagfoto © ANP FOTO 2019 / Mohssen Assanimoghaddam/DPA
Typografie binnenwerk Michiel Niesen, Haarlem
Productiebegeleiding Tim Beijer
Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 929 2887 0
nur 740

www.uitgeverijpluim.nl

Voor alle slachtoffers van burgerlijke gehoorzaamheid

Inhoudsopgave

Voorwoord 9

1

Laat alle hoop varen 17

2

Een gebod van medemenselijkheid 53

3

De laatste generatie? 83

4

Het systeem ter discussie stellen 117

5

Tijd voor actie 155

Dankwoord 183

Literatuur en interessante websites 185

Over de auteurs 192

1

Laat alle hoop varen

Het is laat in de ochtend en nog altijd zitten we hier vast. De leuning van de trap naar de brug zijn zo heet als verwarmingsbuizen. Ik sprint met twee treden tegelijk de trap op. Boven blijf ik even staan, ik zweet uit al mijn poriën. Geen zuchtje wind, de lucht staat stil. Het is te warm om ook maar een vin te verroeren. We staan aan het begin van de warmste maand ooit gemeten.

Het is vrijdag 28 juni 2019, twintig dagen nadat we uit de haven van Licata op Sicilië zijn vertrokken om mensenlevens te redden. Zestien dagen geleden hebben we drieënvijftig mensen geborgen uit een niet-zeewaardige rubberboot, op een kleine vijftig zeemijlen van de Libische kust – mannen, zwangere vrouwen, minderjarigen, waaronder zelfs twee peuters. Een paar medische noodgevallen en bijzonder kwetsbare personen zijn inmiddels overgenomen door de Italiaanse kustwacht. Nu hebben we nog veertig mensen aan boord. Ze zijn uitgeput en moedeloos.

We hopen dat iemand ons komt vertellen wat er met ze moet gebeuren.

Maar we raken in tijdnood.

Met elke minuut die we laten verstrijken, riskeren we de dodelijke afloop van een volgende crisissituatie.

Voor ons ligt, als een smal glinsterend lint, de kust van Lampedusa, een van de zuidelijkste punten van Europa, voor ons de dichtstbijzijnde veilige haven. De hitte doet de lucht boven de zee trillen. In een uur zouden we de haven kunnen binnenvaren, als we toestemming hadden. Maar we liggen hier vast en wachten tot de Europese staten een oplossing vinden. Ik kijk uit over het bovendek waar de reddingsboten in hun kranen hangen, en over het grote dek daaronder. Daar zijn zeildoeken gespannen tegen de zon, om de mensen die we uit die rubberboot hebben gehaald te beschermen. Ze liggen gewoon op het dek.

Ons schip is niet berekend op het voor langere duur opvangen van uit zee geredde mensen. Er zijn maar drie toiletten. We kunnen weliswaar van zeewater drinkwater maken, maar dat duurt heel lang en de capaciteit van de watertank die we in de haven hebben gevuld, is met zo veel mensen aan boord net genoeg om af en toe te douchen en een klein handwasje te doen. De mensen die beneden op het dek liggen, hebben maar één deken. Erg comfortabel is het niet: óf je gaat eróp liggen, en hebt het 's nachts koud, óf je gaat erónder liggen, en de zwarte

kunststof matten waarmee het dek is bekleed doen pijn.

De zee rondom ons glinstert, kleine golfjes klotsen tegen de boeg. De Sea-Watch 3 is een oud offshore bevoorradingsschip uit de jaren zeventig dat werd gebruikt in de olie-industrie. Voor Sea-Watch het met donaties kocht, werd het als reddingsschip gebruikt door Artsen zonder Grenzen. Het is een plomp schip dat veel onderhoud vergt; het functioneert, maar ik ben er niet bijzonder op gesteld.

Eigenlijk hoorde ik hier ook helemaal niet te zijn. Ik stond dit jaar niet ingepland voor een missie, zoals diensten bij reddingsoperaties worden genoemd. Ik heb een paar jaar gevaren – voornamelijk als dekofficier op grote onderzoeksschepen in de poolgebieden, maar ook met Greenpeace –, ben toen natuurbeheer gaan studeren en wilde me na mijn afstuderen specialiseren in natuurbescherming. Ik heb nooit een bijzondere passie voor varen gehad, en na een paar jaar aan boord leek het me zinvoller om me te concentreren op het behoud van onze biosfeer. Maar mijn kennis van de zeevaart kwam mij van pas om bij Sea-Watch en andere particuliere reddingsorganisaties te doen wat ik essentieel vind: mensenlevens redden.

Toen ik de mail kreeg dat de kapitein voor een missie was afgevallen, werkte ik net een tijdje als stagiaire bij een natuurbeschermingsprogramma in Schotland. We verzamelden data over vlinders, zetten wandelpaden

uit en waren pas nog drie dagen in de stromende regen in een kas bezig geweest met het potten van zaailingen van grove dennen. Het was daar prachtig: steile bergen waarvan de toppen bekleed zijn met donker mos. De geur van grasvelden en regen, vermengd met de geuren van bloesems en het hars van de naaldbomen. 's Avonds hoorden we de langgerekte kreten van roodkeelduikers als ze naar elkaar riepen boven de mistige zee. De lucht is er zo fris en kruidig dat ik het liefst vierentwintig uur per etmaal in de buitenlucht doorbracht.

Eigenlijk wilde ik ook niet weg, maar de oproep was gericht aan iedereen die op de lijst voor noodgevallen stond, dat wilde zeggen: iedereen die kon inspringen als een ingepland crewlid ineens uit zou vallen. Vrijwilligers die ongeschoold werk doen zijn makkelijker te vinden dan gekwalificeerde schippers of medisch personeel: die zijn schaars.

Ik vermoedde al dat het lastig zou zijn om op zo korte termijn een vervanger te vinden. Een telefoontje met het hoofd planning leerde me al snel dat er inderdaad niemand anders was om het schip over te nemen. Als ik het niet deed, zou een volledig bezette missie niet kunnen uitvaren. Ik voelde me verantwoordelijk en pakte mijn spullen.

En nu lig ik hier met mijn schip voor anker in de zwoele Zuid-Europese hitte. Boven het kabbelen van de golven uit hoor ik flarden van gesprekken, verder is alles

rustig. Keer op keer heb ik met mijn crewleden doorgenomen welke opties ons nog resten, ook met het team van Sea-Watch op het vasteland, dat vooral uit vrijwilligers bestaat maar waar ook een handjevol mensen in vaste dienst toe behoort. Ze werken vanuit Berlijn, maar ook vanuit Amsterdam, Rome, Brussel en nog een paar andere steden. Het team bekommert zich om de logistiek en onderhoudt de contacten met de media, maar doet ook de interne communicatie en houdt zich bezig met de juridische aspecten en politieke activiteiten. Het onderhoudt de contacten met andere organisaties en met politici, geeft informatie en houdt ons aan boord op de hoogte van actuele ontwikkelingen.

Twee weken zitten we al vast in internationale wateren. Via onze haperende internetverbinding heb ik de verantwoordelijke vestigingen in Rome en Valletta per mail om hulp gevraagd, en ook het hoofdkantoor van de kustwacht in Den Helder, omdat ons schip onder Nederlandse vlag vaart. Via het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken hebben we ook Spanje en Frankrijk benaderd.

De Italiaanse kustwacht kwam aan boord. Ook de Guardia di Finanza, de Italiaanse politiedienst die onder het ministerie van Economie en Financiën in Rome valt.

We moesten wachten.

Een oplossing hadden ze niet.

Er gebeurde niets.

Wij konden zo niet verder. Het werd steeds moeilijker om de veiligheid aan boord te garanderen. De mensen aan boord hadden dringend medische verzorging op het vasteland nodig. Een van de geredde vrouwen zei tegen onze arts dat ze zo vertwijfeld was dat ze overwoog zelfmoord te plegen. Ze zei dat ze zich veiliger voelde als er constant iemand bij haar bleef. Dat konden wij ons niet permitteren. De crew bestaat uit meer dan twintig personen, uit nautisch-technisch personeel zoals ik en de ingenieurs, maar ook uit medisch opgeleid personeel en de crews van de speedboten. De meesten werken hier in hun vrije tijd, zoals Oscar, die rechten studeert en bijna klaar is. Er zijn maar drie mensen aan boord die bij Sea-Watch in vaste dienst zijn, maar er zijn er ook een paar die al lang als vrijwilliger meevaren, zoals Lorenz, die zich bekommert om het welzijn van onze passagiers. Iedereen draait mee in het rooster, want we moeten de opvarenden dag en nacht in de gaten houden, wat moeilijker wordt naarmate onze passagiers meer en meer beginnen te lijden onder de onzekere situatie en naarmate de slechte omstandigheden langer duren.

Daarom heb ik twee dagen geleden besloten de noodtoestand uit te roepen en zonder toestemming de Italiaanse wateren binnen te varen. De Guardia di Finanza hield ons tegen, noteerde alle personalia van de com-

plete crew en controleerde onze scheepspapieren. Ze zeiden dat een politieke oplossing nabij was en dat we zolang moesten wachten.

Toen vertrokken ze weer.

Gisteren verzocht ik de haven vanwege onze noodsituatie om een ligplaats. Weer hielden overheidsschepen ons tegen.

De oplossing kwam eraan, zeiden ze.

Er kwam een gecharterde boot langs met journalisten en een paar parlementsleden.

Veel camera's.

Veel telefoontjes.

Geen oplossing.

Vandaag dan bericht van de officier van justitie dat er een onderzoek tegen mij loopt wegens het bieden van hulp bij illegale immigratie. Het is, hoe ironisch het ook klinkt, het eerste lichtpuntje sinds dagen. Tijdens de laatste missie in mei hield een lopend onderzoek in dat het Openbaar Ministerie het schip in beslag nam. Als de aanklager daar opdracht toe geeft, is hij ook verantwoordelijk voor de mensen aan boord en kunnen die eindelijk aan land.

Daar zitten we vandaag op te wachten.

Met mijn hand bescherm ik mijn ogen tegen het zonlicht en wis ik het zweet van mijn voorhoofd. Om ons heen varen vissersboten af en aan, plezierjachten verlaten de haven. Als we niet in deze verschrikkelijke

omstandigheden verkeerden, zouden we nu zijn gaan zwemmen, maar we zitten hier vast en puffen van de hitte.

In deze periode, hoor ik later, zijn zeventien boten erin geslaagd om Lampedusa te bereiken. In totaal zijn zo driehonderd mensen in Italië aan land gegaan, de meesten waarschijnlijk afkomstig uit Tunesië. *Ghost boats* worden de kleine vaartuigen genoemd. Omdat de opvarenden zich al in territoriale wateren bevinden, laat de kustwacht ze ongehinderd aan land gaan. Vervolgens wordt de politie op de hoogte gebracht, of humanitaire organisaties. Doorgaans lopen de mensen niet weg en proberen ze zich niet te verstoppen. Lampedusa is zo klein dat dat weinig zin heeft. Meestal ziet een visser of een andere bewoner van het eiland ze, lang voor ze op het strand of aan de rotskust aan land komen. Dan komen de autoriteiten om ze naar het vluchtelingen-centrum te brengen, waar de gebruikelijke procedures worden gevolgd – identificatie en vingerafdrukken afnemen.

Alleen wij, met onze veertig vluchtelingen, die dringend medische zorg nodig hebben, zitten hier vast. Er zitten noodgevallen tussen, mensen die aan boord nog zieker zijn geworden. Ze kampen met hoge koorts of hevige pijnen en kunnen aan boord niet goed verzorgd worden. In die gevallen zijn de mensen door de kustwacht van boord gehaald. Het merendeel van de mensen

lijdt aan posttraumatische stressstoornissen. Anderen hebben aan hun verblijf in de kampen in Libië wonden overgehouden die door geweld zijn ontstaan en die dringend moeten worden behandeld, evenals botbreuken die sommigen tijdens de vlucht hebben opgelopen. De Italiaanse kustwacht beschouwt ze niet als noodgevallen. Zo loopt een kwestie van zeerecht uit op een absurde discussie over de geredde mensen, die ook als ze volkomen gezond waren recht hebben op een veilige haven.

Bij de ochtendmeeting beschrijft Lorenz, een gediplomeerde verpleegkundige die als coördinator zorg draagt voor onze passagiers, nog een keer de ernst van de situatie.

‘Het grootste gevaar is dat de mensen besluiten hun lot weer in eigen hand te nemen,’ zegt hij. ‘Ik ben bang dat ze in het water zullen springen.’

Lorenz is lang en slank, heeft aan één kant opgeschorren bruin haar. Hij is er net zo lang bij als ik en heeft ook natuurbeheer gestudeerd. Dat scheidt een band tussen ons, net als de reden waarom we hier op dit schip zitten. Niemand doet dat uit zucht naar avontuur, of zomaar voor de lol. Niemand van mijn crew, ik niet, en de mensen die we aan boord nemen al helemaal niet.

Integendeel. Zij zijn allemaal voor geweld gevlucht. Op het laatste stuk van hun vluchtroute, in het door een burgeroorlog geteisterde Libië, zijn hun de verschrikkelijkste dingen overkomen.